

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
Омельченко-Агай Кухі Галини Сергіївни
«ЖАНР СОЛЬНОЇ КАНТАТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ
В ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ (XVII-XX СТОЛІТТЯ)»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво

Жанр – одна з центральних категорій, крізь призму якої усвідомлюється змістовна сутність, глибина й актуальність художнього явища. Ця категорія – як згорнута система координат, що містить свою вертикаль (історичний вимір, розгортання у часі) та горизонталь (теоретичний вимір, концентрація характерних ознак та якостей тут і тепер). Категорія має і свій ментальний «центр тяжіння» – жанровий інваріант. З одного боку, жанр зумовлює митця до творення у певних межах, та, з іншого, сприяє прояву художньої індивідуальності, оригінальності, творчій грі з межами. Вивчення цих процесів є перманентно актуальною темою мистецтвознавчих досліджень. Особливої гостроти жанрова проблематика набуває у тих випадках, коли дослідник завдяки прискіпливому погляду відкриває нові горизонти функціонування жанру і пропонує внести вагомі корективи у вже загальноприйняту історію. Зокрема, у тому, що вважалося дискретним, віднайти континуальне; у тому, що належить сучасності, знайти «генетичний код» чотирисотлітньої історії жанру. Саме в таких актуальних вимірах здійснено дисертаційне дослідження Галини Омельченко-Агай Кухі.

У центрі уваги дисертантки – жанр сольної кантати європейської традиції. Авторка чітко окреслює проблемну ситуацію: «жанр сольної кантати потребує власного окремого дослідження, яке давало би уявлення щодо його характерних видових рис та особливостей розвитку від барокової епохи до сьогодення» (с. 1 автореферату). Для її розв'язання дисертантка ставить за мету «визначення жанрового інваріанту сольної кантати,

демонстрацію шляхів його стабілізації в бароковій Італії, розвитку від другої половини XVIII до XX ст. включно» (с. 18 дисертації). Зазначимо, що у формулюванні мети, разом з тим, сконцентровано і вагому наукову новизну роботи.

Для досягнення мети, обґрунтованого доведення власної наукової позиції дисертантка доцільно обирає теоретичний та аналітичний матеріал дослідження. Теоретичною базою, у першу чергу, стають ґрунтовні роботи зарубіжних авторів, присвячені сольній кантаті, які ще не були актуалізовані в українському музикознавстві. Аналітичний матеріал вражає своїми масштабами. Для визначення параметрів жанрового інваріанту сольної кантати дисертантка залучає значну кількість творів близько двох десятків композиторів від XVII до XX століття, які працювали в цьому жанрі (нотні матеріали детально зазначає в окремому списку зі 153 позицій та списку додатково опрацьованої нотографії з 26 позицій). З них вісім творів детально аналізує і на їх прикладі демонструє, як може функціонувати і виявляти себе окреслений жанровий інваріант у різні історико-стильові епохи (це кантати Дж. Каріссімі, А. Скарлатті, А. Вівальді, Г. Ф. Генделя, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Г. Берліоза, В. Сильвестрова).

Ідентифікації жанру присвячено Розділ I дисертації. Саме тут авторка, відштовхуючись від концепцій М. Арановського та І. Тукової, формулює параметри жанрового інваріанту сольної кантати. Для його визначення (та, особливо, для його виявлення у творах не лише доби бароко, а й наступних епох) важливим стало запропоноване дисертанткою розуміння *принципу сольності* як провідного принципу жанру: «... навіть за більшої кількості солістів зберігається сольний регламент їх висловлювань: відбір фрагменту сюжету того чи іншого твору відбувається на користь послідовності сольних епізодів» (с. 5 автореферату). Важливість цього висновку полягає у тому, що він спирається на достовірність композиторської практики барокової доби: дослідниця його дійшла самостійно на основі аналізу значного корпусу творів.

Розділи II і III дисертації мають історичний вектор. Другий розділ присвячено особливостям становлення та кристалізації жанрового інваріанту сольної кантати у найактивніший період композиторської зацікавленості цим жанром (XVII – перша половина XVIII століття). У підрозділі 2.1 «Італійська барокова сольна кантата» виокремлено три етапи розвитку жанру, простежено його становлення від одного з перших творів 1589 року, визначено особливості композиції, функції сольних та інструментальних частин, різновиди поетичних текстів (світських і духовних). Підрозділ 2.2 присвячено завершальному етапу стабілізації жанрового інваріанту сольної кантати у творчості Георга Фрідріха Генделя. Для спостережень дослідниця звернулась до всіх завершених сольних кантат композитора (їх близько 100). У результаті вона приходить до висновку, що при максимальному урізноманітненні композиції циклу, у кантатах Г. Ф. Генделя не порушено основного жанрового принципу – сольності. Цей висновок містить потенціал для подальшого розгортання дослідження та доведення центральної думки дисертантки про те, що жанр сольної кантати має безперервний розвиток від його зародження до XX століття.

Третій розділ роботи «Обрані нариси історичного розвитку жанру сольної кантати за межами барокової Італії» найбільш вражає сміливістю висловлених спостережень. Особливо це стосується творів композиторів XX століття, наведених у підрозділі 3.3. Авторка, з легкістю оперуючи визначеним інваріантом жанру сольної кантати, пропонує вбачати «відлуння» його рис у таких різних творах, як «Гидке каченя» (1915) С. Прокоф'єва та «Екваторіал» (1932-34) Е. Вареза, «Розпад світів» (1956) М. Кагеля та «Федра» (1976) Б. Бріттена, «Спіраль» (1969) К. Штокхаузена та «Сприйняття» (1981) С. Губайдуліної та ін. (див. Додатки В, Г дисертації). Такий широкий погляд може природно викликати наукову полеміку, але думка дослідниці рухається абсолютно в контексті сучасної наукової (методологічної) парадигми, яку вже декілька десятиліть визначають ідеї інтертексту, багатопараметрового бачення структури і змісту твору.

Загалом, слід зазначити високий проблемний тонус роботи. Рухаючись основною лінією дослідження, дисертантка додатково окреслює проблемні або маловивчені аспекти функціонування жанру сольної кантати, які можуть стати орієнтиром для наступних наукових робіт – наприклад, «поетапне вивчення поетичної складової жанру» (с. 63), «процес адаптації жанрового інваріанту сольної кантати на ґрунті інших національних культур» (с. 67), «створення диференціації в межах групи кантатних жанрів, відокремлення камерного і сольного різновидів» (с. 198) та ін. Тим самим авторка демонструє широку обізнаність у проблематиці, знання сучасних європейських, американських та вітчизняних музикознавчих робіт з обраного питання, глибоке занурення у специфіку жанру.

Підкреслимо стрункість, логічність, змістовність і чітку структурованість висновків кожного розділу та дисертації загалом. Узагальнюючи проведені дослідження, п. Омельченко-Агай Кухі вибудовує вектор безперервного розвитку жанру від зародження і стабілізації інваріанту до сучасних оригінальних варіантів його існування, чим демонструє виконання поставленої мети та завдань дисертації.

Хоча дисертантка протягом роботи свідомо, концентровано (і дуже слушно) виокремлює жанр сольної кантати задля його ґрунтовного дослідження, запропонує питання у площині співвідношення та взаємодії з іншими жанрами.

1. Сольна кантата і камерна кантата.

Із спостережень, які можна зустріти у дисертації, зрозуміло, що ви звертаєте увагу на такі риси камерної кантати (відмінні від сольної), як провідна роль хору у драматургії твору та наявність ансамблів (дуетів, тріо тощо) з характерним співом солістів разом (а не по чергово, як у сольній кантаті). Чи можете навести й інші риси, які стають принциповими орієнтирами, маркерами у відмежуванні жанрових ознак сольної і камерної кантати?

2. Сольна кантата і опера.

У роботі звернуто увагу на природне потрапляння сольної кантати доби бароко у «поле тяжіння» опери. Зокрема, на с. 79 дисертації зазначено: «Активна праця А. Скарлатті та його відкритість щодо музичних смаків провідних оперних міст сприяють оформленню сольної кантати і збагачують її досягненнями оперного жанру», на с. 91 зауважено, що «... у сольній кантаті віддзеркалювалися прийоми вокального оперного письма». А чи можливо спостерігати певні ознаки впливу, взаємодії у зворотному напрямі? Чи не був досить мобільний жанр сольної кантати певною «творчою лабораторією» для композиторів?

3. Сольна кантата і моноопера.

Питання виникло під впливом оповіді про сольну кантату «Аріадна» А. Скарлатті на с. 80-88 дисертації, в якій дослідниця продемонструвала віртуозне аналітичне заглиблення у тонкощі змін психологічного стану героїні, втілені композитором. Чи можна розглядати сольну кантату як один із жанрів-попередників моноопери ХХ століття?

Загалом, представлене до захисту дисертаційне дослідження відрізняється самостійністю, ґрунтовністю, широтою охоплення матеріалу та детальним заглибленням у нього. Результати дослідження можуть бути використані в таких курсах вищих закладів музичної освіти, як теорія музики, історія світової музики, історія української музики ХХ ст., музична інтерпретація та інші. Також ще раз зазначимо, що дисертація містить сміливі спостереження, які роблять її потенційно відкритою до полеміки, що, безумовно, є позитивною ознакою. Адже дослідниця спонукає до подальшого розроблення актуальної проблематики з питань теорії жанрів і минулих століть, і сучасності.

Публікації за темою дисертації представлені у необхідній кількості – п'ять одноосібних наукових статей автора, які опубліковано у спеціалізованих виданнях за напрямом «Мистецтвознавство», затверджених МОН України (серед них дві публікації – у виданнях, що

індексуються в міжнародних наукометричних базах даних). Зміст публікацій, а також текст автореферату повною мірою розкривають провідні положення дисертації. Технічне оформлення роботи відповідає встановленим МОН сучасним вимогам.

Таким чином, дисертаційне дослідження Омельченко-Агай Кухі Галини Сергіївни «Жанр сольної кантати європейської традиції в історичному розвитку (XVII - XX століття)» повністю відповідає вимогам МОН України щодо наукових досліджень кандидатського рівня, а його авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
учений секретар,
доцент кафедри теорії музики
Київської муніципальної
академії музики ім. Р.М. Глієра

О. В. ГАРМЕЛЬ

Підпис О. В. Гармель засвідчую:

